

Psykiskt, fysiskt och sexuellt våld

En fråga om hälsa, liv och död!

Några erfarenheter från NNS och Samordningsförbundens
arbete inom ett regeringsuppdrag 2019 – 2021.

Fakta om NNS och samordningsförbund

Samordningsförbunden och NNS utgör **en gemensam plattform för samverkan**, operativt samarbete både på individ som strukturell nivå samt för en utveckling av välfärden på lokal, regional och nationell nivå som utgår från en lagstiftning för samordningsförbund sedan 2004.

Samordningsförbunden gör det möjligt för Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, kommuner (oftast socialtjänst och arbetsmarknadsenhet – AME) samt regioners hälso- och sjukvård att samarbeta operativt på individnivå och strukturellt på myndighetsnivå för samordning av olika resurser för människor utan arbete och studier mellan 16 - 64 år.

Bakgrund

I befolkningsundersökningen från NCK 2012 av cirka 5.000 kvinnor och cirka 5.000 män framkommer att 15 procent av kvinnorna och 13 procent av männen hade erfarenheter och minnen av att under sin uppväxt ha sett eller hört fysiskt våld från den ena föräldern/ vårdnadshavaren mot den andre.

I NCK rapporten framgår att de kvinnor och män som uppgivit att de i sin barndom, ungdom eller i vuxenlivet utsatts för allvarligt våld bär på en oproportionerligt stor andel av psykiska och fysiska besvär.

Studien har bland annat undersökt förekomst av PTSD (posttraumatiskt stressyndrom), depression, självskadebeteende, riskbruk av alkohol, fysisk ohälsa, psykosomatiska symtom och hjärtinfarkt.

Såväl ohälsa som sociala problem, både som barn och vuxen, har starka samband med negativa barndomsupplevelser, vilket innefattar bevittnat/upplevt våld, egen våldsutsatthet, försummelse/omsorgssvikt eller andra traumatiska händelser.

Konsekvenserna av dessa exponeringar i barndomen har effekter på både kort och lång sikt.

Våld skadar människors välbefinnande avseende social, fysisk, känslomässig och mental hälsa och kan medföra tillstånd som PTSD och depressioner, vilka kan ha sin grund i såväl barndom som vuxenliv.

Källa: NCK- Befolkningsundersökning 2012 och ACE-studien.

Våldets omfattande hälsopåverkan på barn och ungdomar

Hur påverkas den psykiska och fysiska hälsan av att se/höra eller utsättas för ett direkt psykiskt, fysiskt eller sexuellt våld under sin uppväxt?

Att utsätta ett barn för att se och höra olika former av psykiskt, fysiskt och sexuellt våld mellan närstående är en allvarlig form av barnmisshandel och ett brott – **barnfridsbrott**.

För barn som utsätts för direkt våld eller ser och hör våld från den ena föräldern mot den andra föräldern får det stora konsekvenser.

Stora konsekvenser för barnen

- Psykologiska, fysiologiska och sociala konsekvenser.
- Barn som upplever våld mot sin förälder eller omsorgsperson riskerar att utveckla en allvarlig och långvarig psykisk ohälsa, som depressivitet, ångest, PTSD, självdestruktivitet, aggressivitet, svårigheter i umgänget med andra barn samt koncentrationssvårigheter och svårigheter i skolan.
- Barnen kan också drabbas av hälsoproblem som astma, eksem, magont, förstoppning, sömnsvårigheter, huvudvärk och ätstörningar.

Källa: Socialstyrelsens dödsfallsutredningar 2018

Några av våldets konsekvenser för våra ungdomar

Några exempel på konsekvenser för ungdomar som upplever eller drabbas av våld är:

- psykosomatik
- självskadebeteende
- suicidalt beteende
- tidig sexual debut
- många sexuella kontakter
- skam och självanklagelser
- bristande tillit till vuxenvärlden
- missbruk
- utsatthet på digitala medier.

Källa: Carolina Överlien, docent vid Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och Nasjonalt kunnskapssenter om vold och traumatisk stress i Norge.

Det föreligger ett mycket starkt samband mellan att under sin uppväxt ha sett och hört psykiskt, fysiskt och sexuellt våld mot någon närstående eller annan viktig vuxen och att som barn, ungdom och vuxen utsättas för samma våld både före och efter 18 års ålder.

En del av dessa kommer även att som vuxna utöva samma våld mot andra.

Källa: VKV- Västra Götalandsregionens kompetenscentrum om våld i nära relationer – Rapporten - Nu har vi kommit över tröskeln och WHO.

Ytterligare konsekvenser för de barn som ser och hör våld mellan närstående

- Svårt med sociala kontakter, anknytningssvårigheter och bristande kommunikation.
- Lämnar inte hemmet, tar för stort ansvar och skyddar våldsutsatt förälder och syskon samt tar en föräldraroll.
- Barnen får dålig omvårdnad och dras in i bråk.
- De orkar inte med skolan och blir mobbade alternativt blir den som mobbar.
- De hämmas i sin fysiska (failure to thrive - hämmad tillväxt) och psykiska utveckling.
- Detta uttrycks genom hat, ilska, skuld, skam, rädsla, otrygghet, ångest, tvång, sömn- och koncentrationssvårigheter, katastrofkänslor, ensamhetskänslor och psykosomatik.

Källa: Arnell & Ekbohm, 2010

Därför frågar vi om våld

Att ovanstående psykiska och fysiska ohälsa finns som ett samband till erfarenheter av våld står inledningsvis som en förklaring i det validerade frågeformuläret från VKV – (Västra Götalandsregionens kompetenscentrum om våld i nära relationer) till varför samordningsförbunden rutinmässigt ställer definierade frågor om våld enligt följande:

- Våld påverkar hur du mår både psykiskt och fysiskt. Därför ställer vi frågor om våld.
- Våld mellan vuxna i familjen påverkar även den psykiska och fysiska hälsan för barn och ungdomar negativt.
- Det finns hjälp att få om du är eller har varit utsatt för våld och/eller har sett och hört våld mot en närstående under din uppväxt.
- Det finns även hjälp att få om du har utsatt någon annan för våld.
- Med närstående menar vi partner, familjemedlem eller släkting.

Det handlar även om en folkbildning om våldet som orsak till en psykisk och fysisk ohälsa som uppträder där och då, som kan stanna kvar över flera år och ibland under ett helt liv. Kunskapen förmedlas till alla deltagare som rutinmässigt svarar på frågeformuläret men även till alla handläggare, chefer och politiker samt styrelsemedlemmar som får en utbildning.

4 av 10 deltagare inom Samordningsförbundens insatser har sett och hört ett definierat psykiskt, fysiskt och sexuellt våld mellan närstående under sin uppväxt. (Barnfridsbrottet)

Detta enligt den senaste analysen som bygger på 752 stycken första gångens besvarade frågeformulär (FOV- frågor om våld från VKV) med rutinmässiga validerade och definierade frågor om psykiskt, fysiskt och sexuellt våld.

Frågeformulären har i huvudsak samlats in från 13 samordningsförbunds insatser inom 9 regioner/län och 107 kommuner samt sammanställts av företaget *Statisticcon – Statistics & Research* – ”Vi ser livet bakom siffrorna”.

Den nya statistiken utgår från de som har uppgivit att de **HAR** alternativt **INTE HAR** sett och hört en närstående bli utsatt för våld enligt definierade frågor om psykiskt, fysiskt och sexuellt våld enligt följande fråga:

Fråga 6. Har du under din uppväxt sett eller hört en närstående bli utsatt för våld enligt frågorna 1 - 4? JA eller NEJ

De svaren redovisas även i en kombination med svar på frågeformulärets andra frågor om våld för att tydliggöra olika samband.

Fråga 1. Har du blivit hotad, kontrollerad, förnedrad, trakasserad eller liknande av en närstående? (Psykiskt våld) JA eller NEJ

Fråga 2. Har du blivit slagen, sparkad, knuffad eller skadad på något annat sätt av en närstående? (Fysiskt våld) JA eller NEJ

Fråga 3. Har du känt press att mot din vilja delta i eller se på sexuella handlingar av en närstående? (Sexuellt våld) JA eller NEJ

Fråga 4. Har du varit utsatt för verbala, psykiska och/eller fysiska sexuella kränkningar av en närstående? (Sexuella kränkningar) JA eller NEJ

- Av 752 tillfrågade kvinnor och män i åldern 16 - 67 år svarar totalt 277 personer (37 %) varav 182 kvinnor (38 %) och 95 män (35 %) JA att de under sin uppväxt har sett eller hört en närstående bli utsatt för våld enligt definitioner under fråga 1 - 4 som anges i frågeformuläret.
- 77 % av deltagarna TOTALT, 80 % KVINNOR och 71 % MÄN som har svarat JA på fråga 6 har även svarat JA på någon/några av frågorna 1 - 4 om en egen erfarenhet av att utsättas för ett psykiskt, fysiskt och sexuellt våld av en närstående.
- 39 % av deltagarna TOTALT, 50 % KVINNOR och 20 % MÄN som har svarat NEJ på fråga 6 har även svarat JA på någon/några av frågorna 1 - 4 om en egen erfarenhet av att utsättas för ett psykiskt, fysiskt och sexuellt våld av en närstående.

Svaren på fråga 6 i en kombination med JA-svar på någon eller några av frågorna 1 - 4 visar följande:

Det är dubbelt så vanligt för målgruppen att själv utsättas för ett direkt psykiskt, fysiskt och sexuellt våld av en närstående om de sett och hört samma våld mellan närstående under sin uppväxt i förhållande till om målgruppen INTE sett och hört våldet under uppväxten.

Fråga 1. Har du blivit hotad, kontrollerad, förnedrad, trakasserad eller liknande av en närstående? (Psykiskt våld) JA eller NEJ

- 71 % av deltagarna totalt, 77 % KVINNOR och 55 % MÄN som har svarat JA på fråga 6 har även svarat JA på fråga 1.
- 32 % av deltagarna totalt, 41 % KVINNOR och 16 % MÄN som har svarat NEJ på fråga 6 har även svarat JA på fråga 1.

Fråga 2. Har du blivit slagen, sparkad, knuffad eller skadad på något annat sätt av en närstående? (Fysiskt våld) JA eller NEJ

- 59 % av deltagarna totalt, 64 % KVINNOR och 51 % MÄN som har svarat JA på fråga 6 har även svarat JA på fråga 2.
- 25 % av deltagarna totalt, 32 % KVINNOR och 15 % MÄN som har svarat NEJ på fråga 6 har även svarat JA på fråga 2.

Fråga 3. Har du känt press att mot din vilja delta i eller se på sexuella handlingar av en närstående? (Sexuellt våld) JA eller NEJ

- 33 % av deltagarna totalt, 43 % KVINNOR och 12 % MÄN som har svarat JA på fråga 6 har även svarat JA på fråga 3.
- 13 % av deltagarna totalt, 19% KVINNOR och 3 % MÄN som har svarat NEJ på fråga 6 har även svarat JA på fråga 3.

Fråga 4. Har du varit utsatt för verbala, psykiska och/eller fysiska sexuella kränkningar av en närstående? (Sexuella kränkningar) JA eller NEJ

- 51 % av deltagarna totalt, 62 % KVINNOR och 31 % MÄN som har svarat JA på fråga 6 har även svarat JA på fråga 4.
- 21 % av deltagarna totalt, 29 % KVINNOR och 8 % MÄN som har svarat NEJ på fråga 6 har även svarat JA på fråga 4.

Svaren på fråga 6 i en kombination med svaren på fråga 5

Fråga 5. Har du blivit utsatt för våld enligt fråga 1 - 4 av någon annan person än någon närstående? Ja eller Nej

- Det är dubbelt så vanligt för målgruppen att själv utsättas för psykiskt, fysiskt och sexuellt våld av någon annan person än en närstående om de sett och hört samma våld mellan närstående under uppväxten i förhållande till om målgruppen INTE sett och hört våldet under uppväxten.

Fråga 5. Har du blivit utsatt för våld enligt fråga 1 - 4 av någon annan person än någon närstående? Ja eller Nej

- 63 % av deltagarna TOTALT, 62 % KVINNOR och 66 % MÄN som har svarat JA på fråga 6 har även svarat JA på fråga 5.
- 33 % av deltagarna TOTALT, 30% KVINNOR och 37 % MÄN som har svarat NEJ på fråga 6 har även svarat JA på fråga 5.

Svaren på fråga 6 i en kombination med svaren på fråga 7

7. Har du själv som vuxen utsatt någon annan för våld enligt fråga 1 – 4? Ja eller Nej

- Det finns ett samband för målgruppen att som vuxen utsätta någon annan för psykiskt, fysiskt och sexuellt våld om de under sin uppväxt sett och hört en närstående bli utsatta för samma våld i förhållande till om målgruppen INTE sett och hört våldet under uppväxten.
- 23 % av deltagarna TOTALT, 21 % KVINNOR och 28 % MÄN som har svarat JA på fråga 6 har även svarat JA på fråga 7.
- 8 % av deltagarna TOTALT, 6 % KVINNOR och 10 % MÄN som har svarat NEJ på fråga 6 har även svarat JA på fråga 7.

Samordningsförbundens erfarenheter av att ha frågat om våld

Vilka erfarenheter har samordningsförbunden fått efter att rutinmässigt ha använt ett validerat frågeformulär med definierade frågor om psykiskt, fysiskt och sexuellt våld under snart 2 års tid?

Hur kan tidigare erfarenheter av våld påverka möjligheterna till att kunna arbeta eller studera?

Ett starkt samband existerar mellan tidigare erfarenheter av våld och en psykisk och fysisk ohälsa som både uppträder här och nu samt som ofta kan stanna kvar under en längre tid av flera år och ibland under ett helt liv.

Både unga som äldre deltagare är positiva till att få frågor om våld och säger:

- Varför har vi inte fått svara på sådana här frågor om våld tidigare?
- Varför har vi inte fått lära oss om våld i skolan?

Några erfarenheter från regeringsuppdraget att öka upptäckten av våld

Erfarenheterna från de samordningsförbund som rutinmässigt har använt frågeformuläret under snart 2 år är att de tidigare har missat en stor pusselbit som är psykiskt, fysiskt och sexuellt våld när de har planerat adekvata och sammansatta planer för rehab-insatser på individnivå för sina deltagare.

Det är liknande erfarenheter som gjordes i Västra Götalandsregionens hälso- och sjukvård när de rutinmässigt började att använda det aktuella frågeformuläret om psykiskt, fysiskt och sexuellt våld till sina patienter och besökare.

Det finns många positiva erfarenheter från samordningsförbunden som rutinmässigt har använt sig av aktuellt frågeformulär om våld, som en del i deras kartläggning av nya deltagare alternativt redan befintliga deltagare.

Både de som svarar på frågorna och olika myndighetspersoner som använder frågeformuläret är positiva till att rutinmässiga frågor om psykiskt, fysiskt och sexuellt våld ställs.

Det är en social investering och ett kraftfullt förebyggande arbete mot ett utanförskap.

Att ställa rutinmässiga frågor om psykiskt, fysiskt och sexuellt våld är framförallt kunskapshöjande och folkhälsofrämjande för individen samt en brotts- och våldsförebyggande insats för alla barn och ungdomar i samhället.

När nu barnfridsbrottet har antagits av riksdagen och är inskrivet i Brottsbalken från 1 juli 2021 är önskemålet att rutinmässiga frågor om ett definierat psykiskt, fysiskt och sexuellt våld kommer att införas inom både skolornas elevhälsovård som inom olika myndigheters verksamheter.

Därmed kan vårt samhälle göra tidiga upptäckter av olika former av våld och bryta våldsspiraler samt parallellt sätta in tidiga och adekvata insatser.

Regeringsuppdraget möjliggör ny kunskap om våld och om olika samband som skapar en förståelse samt ökar möjligheterna till en förändring.

Anita Kruse

Sakkunnig inom våldsområdet med regeringsuppdrag för NNS
(Nationella Nätverket för Samordningsförbund)

Mobil 0703 – 751978

E-post: anita.kruse@gmail.com

Ytterligare information finns på följande webbsidor:

www.nnsfinsam.se/stoppavaldet

www.nnsfinsam.se/stoppavaldetunga

www.nnsfinsam.se/stoppavaldetredovisning